

ایپک

مجموعه بایاتی

منوچهر ابراهیمی

www.ketab.ir

کتابخانه ملی ایران

سرشناسنامه	ابراهیمی احمد آباد، منوچهر، ۱۳۵۷-
عنوان و نام پدیدآورنده	اینک / مجموعه بایاتی منوچهر ابراهیمی
مشخصات نشر	۱۴۰۲ تهران: انتشارات آنان،
مشخصات ظاهری	۷۰ص
شابک	۹۷۸۶۲۲۲۰۸۲۳۷۰۱۲۰۱
وضعیت فهرست نویسی	فهرست
یادداشت	زبان: فارسی- ترکی.
موضوع	شعر ترکی آذربایجانی -- ایران -- قرن ۱۴ Azerbaijani poetry -- Iran -- 20th century
رده بندی کنگره	PL۳۱۴
رده بندی دیویی	۸۹۴/۳۶۱۱
شماره کتابشناسی ملی	۹۵۱۲۲۲۱

اینک

مجموعه بایاتی: منوچهر ابراهیمی

ناشر: آنان

صفحه آرا: علما رضا خداحجی

ایده و انتخاب طرح: منوچهر ابراهیمی

طراح جلد: مهرداد ابراهیمی

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۲

تیراژ ۷۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰ هزار تومان

تلفن: ۰۹۱۸۳۴۲۷۰۴۷-۰۹۳۵۴۴۱۷۹۳۰

www.nashreanan.com

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

پیش گفتار

دوبیتی‌های بومی ادبیات شفاهی آذربایجان که در اکناف این دیار با نام بایاتی شهرت دارد یکی از رایج‌ترین انواع منظوم ادبیات عامیانه این سرزمین است. بایاتی‌ها از نظر انسجام شکل، وسعت مضمون، ترنم موسیقی و ذوق و احساس در ردیف جذاب‌ترین و شورانگیزترین آثار بدیع فولکلوریک جای می‌گیرند. این نغمات نغز و دلکش که از زندگی و عواطف و رازها و نیازهای مردم ساده و پاکدل مایه می‌پذیرند و در قالب الفاظی روان و بی تکلف جای می‌گیرند، از چنان لطف و خلوص و صفا و صراحتی برخوردارند که بخصوص وقتی با آهنگ ویژه خود و با نوائی گیرا خوانده شوند، همان از کف دل می‌ربایند و سرشک بر چهره احساس می‌افشانند.

ارادت و اعتقاد مردم ساده‌ی صحرا و شهر و روستا به این آثار موزون و دلفریب تا بدان پایه است که بایاتی‌ها را حسب حال و آیین به سرکشت نمای خویش می‌پندارند و به هنگام ملال و سرگستگی و حرمان بر آن توسل می‌جویند و بعنوان تفال از آن مدد و مراد می‌طلبند.

عنوان بایاتی‌ها به احتمال زیاد از نام "بیات"، یا "بایات" مأخوذ است. بایات‌ها از جمله قبائل متعددی بودند که در دوران‌های کوچ و اتراق به آذربایجان آمده و در آنجا سکنی گرفته‌اند و بعد در ترکیب مردم این دیار مستهلک گشته‌اند. حدس انتساب "بایاتی" به بایات‌ها وقتی قریب به یقین می‌شود که در موسیقی فولکلوریک آذربایجان نیز به نواهایی از قبیل افشاری و گرایلی بر می‌خوریم که عنوان آنها نیز از نام قبایل و اقوام گرفته شده است.

بطوری که از منابع و قرائن بر می‌آید، بایات‌ها از موسیقی و ادبیات غنی سرشاری برخوردار بوده‌اند که پس از کوچ و اسکان در این ناحیه، به مقیاس وسیعی شیوع یافته و در موسیقی و ادبیات عامیانه نواحی همجوار تأثیر گذاشته است و ما نشانه

این تاثیر را در موارد زیاد و از آن جمله بصورت ترادف کلمه بایات با نام برخی از دستگاههای آواز ایرانی و نیز بصورت دستگاه آواز مستقلی به نام "بیانی" در ترکیه مشاهده می کنیم.

نمونه‌های اولیه بایاتی‌ها مسلماً در آغاز امر به وسیله شعراء و نوازندگانی که در ادبیات و موسیقی عامیانه‌ی آذربایجان به نام "عاشق" {آشیق} اشتهار دارند، به نظم در آمده است.

در جریان قرن ده الی سیزده هجری، ما به شعرا و نغمه پردازانی مانند امانی، عزیزی، ساری آشیق، صالح، مجروح، معصوم، بیکس، واقف، سالک، ذاکر و دیگران بر می‌خوریم که نمونه‌های دست اول بایاتی‌های آنان در جنگ‌ها و دست نویس‌های مربوط به ادوار فوق به جای مانده است.

سرایندگان مذکور در ضمن سرودن نغمات و نواهای مختلف که معمولاً به همراه ساز اجرا می‌شده، بایاتی نیز گفته‌اند و بخصوص بایاتی‌های عزیزی و ساری آشیق در میان مردم دهان به دهان گشته و رواج عامه یافته است.

بایاتی‌هایی که اکنون به مقیاس وسیع در میان مردم رواج دارند، خواه احتمال شناختن سراینده و مصنف آنها در میان باشد یا نه، تعلق به عامه دارند. بایاتی‌ها از نظر غالب شعری از انواع دیگر ادبیات منظومه شفاهی متمایز می‌گردند، وضع بایاتی‌ها مانند انواع اصیل دیگر ادبیات منظوم شفاهی آذربایجان بر اساس وزن هجائی (سیلابیک) استوار است.

بایاتی از چهار مصرع ترکیب می‌شود که در آن، مانند رباعی سه مصرع یک و دو و چهار هم قافیه و مصرع سوم آن آزاد است.

از نظر افاده معنی و منظور، مصرع‌های اول و دوم درآمد دو مصرع سوم و چهارم محسوب می‌شوند و منظور اصلی نیز در دو مصرع آخر مطرح می‌گردد.

بایاتی‌ها از نظر وزن همیشه هفت هجائی هستند ولی از لحاظ وجود تقطیع در مصراعها یکسان نیستند، یک عده از بایاتی‌ها بدون تقطیع هستند. بعضی دیگر بصورت ۳+۴ و برخی به شکل ۳+۴ تقطیع می‌شوند.

در یک عده بایاتی‌ها ترتیب تقطیع در مصرع‌ها نیز به هم می‌خورد و پس و پیش می‌شود ولی این تغییر محل تقطیع هیچ گونه سکت‌ای بر روانی و سلاست آن وارد

نمی‌سازد، هر چند در خیلی از بایاتی‌ها دو مصرع اول با مصرع سوم و چهارم تناسب معنایی و فضایی ندارد که در مجموعه‌ی بایاتی "ایپک" سعی شده در بیشتر بایاتی‌ها این تناسب معنایی و ارتباط چهار مصرع با هم حفظ بشود.

یادون گَلیب یُوخونا

گَبه کیمین تُوخونا

گَنه خیالون گَلیب

عَزَلیمه تُوخونا

غیر تیمه عار گَلیب

قوجا وقته یار گَلیب

توکلریم آقاریبدی

ساوالانا قار گَلیب

سالوب منی بیجاقا

جان پتیشیب دوداقا

غمون مننه یاراشیر

گَلین گَلیب اوجاقا

مضامین بایاتی

تنوع و رنگارنگی مضمون، یکی از جنبه‌های برجسته بایاتی‌ها است. از میان انواع قالب‌های گوناگون ادبیات منظوم عامیانه، نوع بایاتی در احاطه و ترنم مسائل و حقایق مختلف زندگی مردم متمایز است.

جنبه‌ی تنوع مضمون در نوع بایاتی به قدری نمایان است که برخی از گرد آورندگان و مصنفین بایاتی‌ها، اساس کار خود را بر تقسیم بندی آنها از نظر محتوی و مضمون قرار می‌دهند و بایاتی‌ها را در سر فصل‌های معنی مانند:

بایاتی‌ها عاشقانه و وصف حال، زندگی خانوادگی، رنج و نارضایتی، فراق و انتظار، صداقت و مردانگی، بند و حکمت، معتقدات و پندارها و از این قبیل تدوین می‌کنند، همین گوناگونی بایاتی‌ها از نظر محتوا موکد دیگری است بر اینکه سرچشمه جوشان بایاتی‌ها زندگی است، زندگی مردم با تمام گوشه‌ها و سایه روشن‌ها و نشیب و فرازهای آن.

نه نسبتی چمنه
گولی ورمه گونه
رعیت دن دانیشما
خان شوربا سین یینه

توپراقلاری دلمیشم
گووویب دینجلمیشم
بیر سونبولم گوزلیم !
أوراغا تورش گلمیشم

منی سالیب تلینه
گوز یاشیمی آلینه
غمون گلیدی مندن
دوز چورک تزلیه

در میان بایاتی‌هایی که مضمون غنائی دارند بایاتی‌های عاشقانه جای وسیعی را به خود اختصاص می‌دهند.

عشقی که در بایاتی‌ها جان می‌گیرد و بارور می‌شود عشق موهوم آسمانی و افسانه‌ای نیست، عشقی است قابل لمس که از راز بقای حیات سرچشمه می‌گیرد و با احساس جمال پرستی انسان آبیاری می‌شود و آنگاه دل حساس و نقش پذیر سرآینده را به ستایشگر سودا زده و بی پروای جمال و زیبایی مبدل می‌کند.

یای گَلَنده قار آختار
قییش اولاندا بار آختار
عُمور یولونا یولداش
نجابتدی یار آختار

بو قدا اکیب بیچرم
سو بولاغدان ایچرم
سنی بله ایستیرم
آدوا آند ایچرم

هر گجمه آی وریب
گوزلریمه چای وریب
آلاه اوزی گوزلیم!
سنی منه پای وریب

خصلت آهنگدار و موزون بایاتی‌ها امکان می‌دهد که قسمت عمده ترانه‌ها و نغمات عامیانه از میان بایاتی‌ها برگزیده شوند و یا ترانه‌ها و نغمه‌های جدید را در شکل و قالب بایاتی بپروراند، از این نظر بایاتی‌ها راه بس نزدیکی با موسیقی فولکلوریک پیدا می‌کنند.

البته هنگام اجرای بایاتی، سراینده برحسب مضمون و آهنگ بایاتی و به اقتضای ذوق و قریحه خویش آن را با تغییرات و اضافاتی همراه می‌سازد و از آن جمله به اول و وسط و آخر آنها اضافات و برگردان‌هایی از نوع "آی آمان"، "آی داد بی داد" و...